

K zamyšlení

Může být třetí generace nápomocna prevenci mravních nemocí mládeže?

Jaroslav Telec

Odpověď na tuto otázku není jednoduchá. Nabízím proto některé náměty, které by mohly být podnětem k zamyšlení a k diskusi.

Chtěl bych především upozornit na to, že problém nedocenené prevence mravních nemocí dnešní mládeže neleží jen na bedrech rodiny, ale také školy a společnosti, že je to celoživotní proces vzájemné interakce věkové i sociální dimenze výchovy. Proto do něho mohou vstupovat také starší generace a nabízet svou zkušenost generaci mladší, vést ji k zamyšlení nad tím, zda si přece něco nevzít za své pro nový životní styl. Co lze mladším generacím nabídnout, na co lze upozornit, jaké kvality v životě vystupují do popředí?

1. *Množství a kvalita vnitřních tvořivých sil.* Aktivní tvořivá činnost rozvíjí a později uchovává sebedůvěru a sebeúctu. Cíleným programem ve zvolené profesi, angažovaností na veřejnosti a funkční rolí v rodině lze odolávat duševní pohodlnosti a vést boj proti uspokojování se s průměrností, která člověka deaktivuje, deformuje a odlidštuje.
2. *Dojmy z dětství mají výrazný vliv na celý další lidský život.* S osobnostními proměnami v jednotlivých etapách života — jak to potvrzují výroky významných osobností — regulovat a korigovat názor na memoárové projevy životní minulosti. To může totiž také kultivovat člověka v každém okamžiku přítomnosti. Český herec Karel Höger se např. v 68 letech zamýšlí nad formotvorným přínosem tradice Vánoc a říká: „... z nich vyzařuje snad všechno dobré, co si člověk přinesl do života, mj. smysl pro poezii, pro krásno...“ Vědec a lékař Albert Schweitzer se ve svých 49 letech zamýšlí nad kategorií vděčnosti takto: „... Až do svých dvaceti let jsem se málo snažil dávat pocíťovanou vděčnost najevo. Nedocenil jsem náležitě, co pro člověka znamená ji umět přijímat. Často mně bránil

ostych, abych vděčnost vyslovil. Lituji toho, že mnohým, kteří již nežijí, jsem včas nevyjádřil to, co pro mne znamenala jejich dobrota a shovívavost...“ Nenabízí se učitelům společenskovědních oborů, či pedagogům volného času jedna z možných inspirací pro jejich žáky a svěřence?

3. *Snaha o přiblížení základních psychických potřeb zralého člověka mladším.* Jde o potřebu dostatku podnětů, které vedou k aktivitě, rozvíjení a udržování tělesných a duševních sil. Potřeba jistoty a naděje. Smysluplnost světa, kterou druhá i třetí generace pro vlastní seberealizaci považuje za významnou, se může jevit za potřebnou mládeži pro volbu konstruktivní strategie naplňovat nové jevy rychle se měnícího světa, životních postojů a názorů, jako i operativně se přizpůsobovat změnám okolí i sebe samého. Umocňuje se tak potřeba uplatnění vlastní identity a varování člověka před strategií závislosti, která může vyústit až ve společenskou izolaci.
4. *Korelační citlivost předností a nedostatků starší generace, která může iniciovat mladého člověka k jeho rozvážnějšímu výběru pro sebe.* Jde o takovou životní zkušenost u vyzrálého člověka, ze které se v životě poučil a nyní mu slouží jako etické „vodítko“. Dále je to životní moudrost, která pramení ze znalosti věcí a smyslu života. Rozvážnost se snoubí s promyšleným jednáním a přiměřeným celkovým chováním. Při odpovědné pracovitosti vystupuje do popředí větší tolerance k chybám a omylům druhých. Naskytá se naproti tomu otázka, zda mladší generace by mnohdy kladně akceptovala konzervatismus, škodlivý princip odmítání nových forem soužití, či lpění na překonaných zásadách a normách. Co by říkala přehnanému opatrnickví, nechuti měnit vytvořené životní stereotypy a zvyklosti? Generačnímu soužití by rozhodně neprospělo podceňování mladých lidí, nezájem dospělých o ně, či egoistický strach o vlastní osobu. Schopnost dívat se na jasnější stránku, to je jeden ze styčných generačních bodů, který umožňuje nalézat společnou cestu ke schopnosti žít intenzivněji, jít do větší hloubky se zaměřením na intenzitu podstatného, mít cit k výběru toho, co je hlavní a brát to v úvahu. Zabraňuje to pronikání generační povrchnosti. Posuďme anonymní text z německého časopisu „Hedwigsblatt“, kde se píše: „...Staří lidé jsou jako malé děti. Ale v tom můžeme najít něco kladného. Děti totiž vidí ještě souhrnně. Nepotřebují mnoho k radosti. Umějí prožívat přítomný okamžik, aniž se trápí, co přijde potom. Není i to něco zvláštního a krásného?...“ Jistě nezanedbatelný námět pro interakci vychovávajícího s vychovávaným.
5. Švýcarský básník a lékař A. Carossa dává podnět mladé generaci, aby si všimla toho, jak věkově a sociálně vyzrálejší lidé umí *ve vhodném okamžiku a rozvážně sundávat masku z tváře.* Je to zamyšlení nad nežádou-

cími projevy falše, lži či úlisnosti, ale vzájemné sledování vlastní volby o správnosti vztahu člověka k životu, jak se zbavovat mnoha masek nectností, které nás osvobozují od nejrůznějších klamů včetně sebeklamu. Je to pobídka zasít dobro a užitečno ještě jednou na správném místě nově a jinde, než se to z mladické nerozvážnosti kdysi poprvé nepodařilo. Stejně jako mladí, tak i řada starších lidí ráda sportuje. Zvažme jen jeden rozdíl, zda motivovat zvolenou disciplínu výhradně honbou za rekordy, či v nadšení udělat něco prospěšného pro vlastní zdraví ve volném čase.

6. Spojme nyní *jedinečnost generační samostatnosti s kategorií spokojenosti*. Pokusme se korigovat svobodnou volbu sociálních vztahů, zájmů a činností. Příznivě se nám sblíží komunikace polarizace kreativity a imaginace. Ve studijních textech pro posluchače římské Lateránské univerzity se nejednou setkáváme s tím, jak tento problém v některých zemích Evropy dnes již ovlivňuje axiologický a etický rozměr *kategorie práce*. Právo na práci je ve světle této vize spojován se svobodou volby vlastní činnosti. Tyto požadavky však nelze chápat v *individualistickém* smyslu, nýbrž ve vztahu *k povolání jak ke službě, tak ke spolupráci s ostatními*. Svoboda se nevykonává mravně, aniž by se bral ohled na vztah ke svobodě druhého a na její vzájemnost. Tyto požadavky nelze pojímat jako omezení, nýbrž jako podmínky pro rozvoj osobní svobody a jako výkon povinnosti přispívat tak k růstu celé společnosti. Práce je tedy především právo, ale také povinnost, která vyvěrá ze společenských vztahů člověka. *Vyjadřuje povolání člověka ke službě a solidaritě*.
7. Německý psychiatr, sociolog a pedagog Friedrich Giglinger oslovuje mladší i starší generaci heslem „*vnášet do života život*“. Navrhuje člověku každého věku — bez ohledu na vzdělanostní erudici a společenské postavení — *jak a čím by udělal druhému radost*. Jeho návrh k umocnění *darů radosti* spočívá v následujícím ponaučení: „...Jen přemýšlej! Třeba právě dnes. Celý den. Znovu a znovu. Nespokoj se s tím, co tě hned napadne. Zakóduj si svůj nápad a uvažuj dále! Večer budeš mít soubor nápadů a námětů, jak udělat druhým radost. A zítra něco z toho uskutečni...“ V eutraperii — tj. v odnětí někomu radost — vidíme dnes ještě stále vážný defekt, který ochlazuje tolik potřebné dobré soužití všech generací.
8. Nemocí duševního a duchovního rozměru našich generací je dnes absence výrazné hodnoty — *učit jeden druhého darovat radost, nebo k ní alespoň podněcovat*. Máme rezervy ve zjednodušeném pohledu na dary převážně jen materiálního charakteru. Zapomínáme však, že se vzájemně můžeme, a to — kdokoliv, kdykoliv a kdekoliv — obdarovat přátelským

pozdravem, rozmluvou, rezervací volného času, pochvalou, adekvátním vtípem, květinou z kytice, která byla věnována, radostnou tváří, dobrou náladou, pomocnou rukou a dobrým příkladem. Ve vzájemné výchově může každý usilovat o to, že je povolán k hledání *krásy kolem sebe*. Jeho nitro je k tomu, aby o ní přemýšlel, oči k tomu, aby krásu viděly, uši, aby ji slyšely, jazyk, aby krásu hlásal, ruce, aby ji vytvářely, srdce k tomu, aby krásu vnášelo do světa. Tedy darováním i přijímáním krásy přírody a kultury můžeme umocňovat harmonii ve společnosti, můžeme objevovat více příjemného a milého, pohodu a ztišení vlastního nitra.

9. *Nedomýšlíme vždy zásady etických kompetencí tří generací v rodině.* O které generace jde? V prvé řadě o generaci rodičů, dětí a prarodičů. Zastupuje-li např. babička maminku v době nemoci, či v čase zaměstnání, musí dítě vždy vycítit, že hlavní osobou zůstává matka. Prarodiče by si měli tedy uvědomit, že jejich děti vychovávají své děti podle jiných zásad. I když názory rodičů třeba považují za méně šťastné, než byly jejich vlastní, *musí respektovat rodiče. Ti přece nesou odpovědnost.* Prarodiče by neměli v přítomnosti vnoučat kritizovat rodičovskou výchovu; neměli by tudíž dovolovat, či zakazovat něco jiného než rodiče. Jinak hrozí nebezpečí nahodání *důvěry dětí v autoritu otce a matky*. Naproti tomu jsou prarodiče obdarováni některými zvláštnostmi: jsou k vnoučatům mírnější, vyznačují se ne slabostí, či lhostejností, ale opravdovou dobrotou. Ve srovnání se střední generací — tedy rodiči — mají mnohdy hlubší pochopení pro lidi a věci i snahu citlivěji odpouštět. Polarizace této otázky je darem do vínku mravnější společnosti.
10. *Kategorie času jako daru.* Polský sociolog Stanislav Lec v něm spatřuje „nejdůležitější surovinu“. Je na nás, zda z něho uděláme kvalitní výrobek, či zmetek, zda ho necháme nevyužitý, či dokonce znehodnotit a zkažit. *Pro kategorii času je limitující přítomný okamžik.* Na něm stavíme naši budoucnost. A dokážeme-li věnovat tento okamžik někomu druhému, darujeme tak současně *lásku*.
11. Konečně je to *celoživotní elixír mládí*, zvláště u některých významných osobností třetí generace. Vzpomeňme si jen na sobotu 26. dubna 1997, kdy se desetitisíce mladých vypravilo do Hradce Králové za starcem, který se dnes ve svých 77 letech jen stěží pohybuje. Je jím dnes celým kulturním světem uznávaný a vážený papež *Jan Pavel II.* Ač se mu chvějí ruce a s obtížemi chodí (někdy to bývá mladým na posměch) dokázal tam obrovský dav mládeže získat úvodními třemi slovy: „...Mám vás rád...“ Čím méně pohybu dovoluje tomuto papeži věkem, nemocí a vytrvalou prací unavené tělo, tím výmluvnější je řeč *jeho ducha a srdce*. Dokáže vytvářet trvalá pouta, zcela nepochopitelná pro ty, kteří nic ne-

vědí o vnitřním zdroji duchovní energie. Ta ho právě udržuje. Ta neodolatelně oslovuje každého, jen když lidské srdce — bez ohledu na fyzický věk — je naladěno na „stejnou vlnu“. Jakékoliv jeho setkání s mladými — např. i to letošní srpnové v Paříži — prokazuje, že čím více svazuje stáří a nemoc jeho tělo, tím svobodnější je jeho duch a srdce. Jan Pavel II. stojí tváří v tvář mladé generaci jako hmatatelný důkaz, že opravdu existuje elixír mládí, který až do pozdního stáří uchovává podmanivou jiskru nejen mladosti, ale dokonce dětství. Tajemství tohoto elixíru je *v radostné svobodě*. Ta vyzařuje z tohoto neodolatelného *prognostika života* stejně tak jako ze spontánních projevů s ním se setkávajících mladých, z rytmu jejich zpěvu, hudby, či tanců. Není to důkaz reality, že již dnes v podhoubí konzumismu vyrůstá kulturně civilizovaná mládež, které se nabízejí nové hodnoty a impulsy pro její duševní a duchovní růst i od třetí generace? Není to podnět pro tu část pedagogů, která se staví k perspektivě mladé generace někdy až skepticky?

Co říci v našem zamyšlení na závěr? Prožívaný a využívaný čas v radosti je tou hodnotnou nabídkou, která může být přínosem od druhé i třetí generace pro méně zkušenou mladou generaci a kterou výstižně vyjádřil Francouz Jean Paula: „... Život je kniha, kterou nerozumní lidé jen zběžně prolustují, ale moudrý ji přečte pozorně, protože ví, že si ji může přečíst jen jednou...“

Literatura

- [1] Anonymní text z časopisu „Hedwigsblatt“, Berlín 1992.
- [2] Boveta, T.: Všední den a zázrak v rodině. Milano 1990.
- [3] Břicháček, V.: Oblouk životní pouti. Praha 1990.
- [4] Cibulec, J.: Soužití tří generací. Praha 1988.
- [5] Carossa, A.: Studie. Luzern 1986.
- [6] Diefenbach, B.: Vybrané stati. Köln 1990.
- [7] Fišer, Z.: Dobrodružství třetího věku. Kostelní Vydří 1996.
- [8] Giglinger, F.: Vnášet život do života. Leipzig 1988.
- [9] Höger, K.: Z hercovy zápisníku. Praha 1977.
- [10] Kubičková, A.: Starý člověk má spoustu tvořivých sil. Praha 1990.
- [11] Lec, S.: Čas — nejdůležitější surovina. Krakov 1988.
- [12] Paul, J.: Zápisky. Paříž 1978.
- [13] Schweitzer, A.: Z mého dětství a mládí. Bern 1924.